

**MARTIN
HERBST**

DE SYV GLÆDER

**FORSTÅ DET
MODERNE
MENNESKE
OG DE SYV
DØDSSYNDER**

Foto af plakat af Hieronymus Boschs maleri De Syv Dødsynder og De Fire Sidste Ting. Org. værk er at finde på Pradomuseet i Madrid. Foto: Jacob Egevang.

Andre titler af
Martin Herbst:

MIT LIVS OMVEJ

En dramatisk rejse til Moon-bevægelsens indre.

I samarbejde med Jacob Egevang

2009, Lindhardt og Ringhof

SUNDE OG SYGE FÆLLESSKABER

2013, Alfa

MEN ENDER DET GODT?

De syv dødssynder og det moderne menneske.

2016, Eksistensen

www.martinherbst.dk

Martin Herbst, født 1960, er forfatter, teolog, foredragsholder, præst samt underviser på Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter.

DE SYV GLÆDER

Forstå det moderne menneske og de syv dødssynder

ISBN: 978-87-998106-3-5

Copyright© Cornfield Press, København 2017

Forlagsredaktør: Jacob Egevang

Art Director: Michael Kornmaaler

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, digital og fotografisk gengivelse af denne bog eller dele heraf er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Værktitler kursiveres, første gang de nævnes. Citater kursiveres. Latinske, græske og hebraiske ord skrives uden diakritiske tegn. Personnavne angives med fødsels- og dødsår, når de nævnes første gang. Med mindre andet anføres, er oversættelserne forfatterens.

Trykt hos Livonia

www.cornfieldpress.com

MARTIN HERBST
DE SYV GLÆDER
FORSTÅ DET MODERNE
MENNESKE OG DE SYV
DØDSSYNDER

CORNFIELD
PRESS

Abusus optimi pessimus

s. 7	FORORD
s. 9	DEL 1
s. 11	DER ER GODT NYT
s. 25	HVAD ER EN DØDSSYND?
s. 49	REFORMATORISKE FORBEHOLD
s. 69	DØDSSYNDERNES HISTORIE
s. 131	DEL 2
s. 133	FRÅDSERI
s. 167	LIDERLIGHED
s. 201	GRÅDIGHED
s. 233	VREDE
s. 267	DOVENSKAB
s. 301	MISUNDELSE
s. 335	HOVMOD
s. 367	LAD OS FESTE OG VÆRE GLADE
s. 377	LITTERATUR
s. 395	NOTER

FORORD

Traditionen om de syv dødssynder er en overset skatkiste af indsigt, som ikke mindst med Martin Luther og den protestantiske kirke har været undertrykt og tilsidesat.

Med denne bog fremfører jeg nye, og synes jeg selv velargumenterede bud på, hvorfor de syv dødssynder er mere aktuelle at forholde sig til end nogensinde før, og hvordan det moderne menneske kan bruge de syv dødssynder til bedre at forstå sig selv og andre. Jeg bestræber mig desuden på at forklare, hvorfor den danske folkekirke – og den protestantiske kirke som helhed – bør tage sin syndsopfattelse op til revision. Siden Luther har vi nemlig ignoreret væsentlige pointer; dem bringer jeg frem i lyset med denne bog, og min timing er ikke tilfældig. Vi markerer 500 året for Reformationen i år. Denne bog er mit bidrag til markeringen; en velment og kærlig hilsen fra Martin anno 2017 til Martin anno 1517.

Bogen består af to dele. Den første fokuserer på dødsyndernes historie og tilblivelsesproces, mens den anden udfolder de enkelte dødssynder og deres modsvarende livsdyder, eller glæder. Bogen er ladet med fantastiske citater fra 3000 års kultur- og idéhistoriske skrifter, som giver læseren et klart førstehåndsindtryk af de mange litterære værker, der har skabt vores kultur, men som de færreste af os desværre har tid til at granske i deres fulde længde.

Jeg vil gerne takke de mennesker fra min menighed og rundt om i landet, som har opfordret mig til at skrive denne bog, og som er kommet med gode råd undervejs. En særlig tak til Benny Grey Schuster, Pernille og Eyolf Østrem, Nils Holger Pedersen, græskkyndige Hanne Lavér Hansen, min gode ven Jacob Egevang, der er redaktør på bogen, og min kære hustru Yuriko. I *Symposion* skriver Platon, at kærlighedsguden Eros er forudsætningen for menneskers mod. Hvis jeg har været modig med denne bog, skyldes det jeres kærlighed.

Martin Herbst, København, maj 2017

DEL 1

Færd gennem dødssyndernes
historie og forståelse af
deres tilblivelse

DER ER GODT NYT

De syv glæder.
Forstå det moderne
menneske og de syv dødssynder

Denne bog hviler på præmissen om, at de syv dødssynder er misbrug af noget godt, nemlig menneskets iboende behov, evner og ønsker. Misbrug er som bekendt en forvanskning eller pervertering af noget sundt, og dermed bør vi mod hidtidig forståelse se de syv dødssynders udspring som noget godt og genuint. Denne erkendelse er tankevækkende, når den bliver ført til sin konklusion, for hvis dødssyndernes udspring er misbrug, kan deres modsætninger ikke bestå af behovsfornægtelse eller selvudslættelse. Modsætningerne må nødvendigvis være alt det, der repræsenterer den helhjertede livsudfoldelse.

Den egentlige modsætning til frådseri er derfor ikke askese, men et godt, livsbekræftende frådseri. Det modsatte af liderlighed er derfor ikke cølibat, men god sex. Det modsatte af grådighed er derfor ikke fattigdom, men konstruktiv grådighed. Det modsatte af vrede er derfor ikke mildhed, men legitim vrede. Det modsatte af dovenskab er derfor ikke flid, men dyb, eksistentiel hvile. Det modsatte af misundelse er derfor ikke ligegyldighed eller overbærenhed, men god misundelse og jalousi, der er befordrende for kærlighedsforholdet. Og det modsatte af hovmod er naturligvis ikke ydmyghed, men sund stolthed.

Hvor indlysende denne konklusion end er, har den enten været glemmt, overset eller underbelyst gennem historien. Jeg vil med denne bog indhente den forsømte refleksion omkring de syv dødssynder og indledningsvist udfolde tre gode grunde til overhovedet at beskæftige sig med de syv dødssynder.

Den første er historisk, den anden er nutidig, og den tredje er personlig.

Det historiske

Helt op til det 16. århundrede spiller dødssynderne en afgørende rolle for det vestlige menneskes selvforståelse. Gennem mere end tusind år er denne rolle blevet konsolideret, styrket og udbygget ved hjælp af klostervæsenet, bodsbøger, prædikenvirksomhed, morallære, universiteterne samt storslå-

ede, folkelige, litterære værker som eksempelvis Dante Alighieris (1265-1321) *Den Guddommelige Komædie* og Geoffrey Chaucers (1343-1400) *Canterbury Fortællingerne*.

Traditionen om de syv dødssynder bliver ikke kun formidlet af munkene, datidens akademikere og elitære samfundsgruppe, men også gennem en bred folkelig bevægelse. Ikke mindst takket være denne bevægelse er det typiske middelaldermenneske bekendt med dødssynderne og deres modsvarende dyder. Så sent som i det 16. århundrede kender genemsnitsborgeren de syv dødssynder bedre end De 10 Bud.¹ Det illustrerer en munter fortælling fra datidens England.²

Munken Johannes, der altid prædikede om De 10 Bud, fik øgenavnet 'Broder Johannes 10 Bud'. Det bedrøvede munkens tjener, der fandt det upassende, at hans herre blev omtalt på den måde. Han spurgte derfor, om han ikke kunne prædike over noget andet, 'for enhver ved, hvad du vil sige, så snart du begynder, for du har prædikeret det så ofte.' 'Mon dog,' svarede munken og tilføjede, 'men hvis du har hørt mig prædike om De 10 Bud så ofte, må du jo kende dem.' 'Det kan du tro,' kom det prompte fra tjeneren. 'Så gentag dem for mig her og nu,' sagde munken. 'Skal ske,' svarede tjeneren, 'de er hovmod, grådighed, døvenskab, misundelse, vrede, frådseri og liderlighed!'

Fortællingen, der fejlagtigt er blevet tillagt Shakespeare, formidler hvor vanskeligt det er for reformatorerne at få de syv dødssynder ud af hovedet på folket. Dødssynderne har sat sig fast og udviser en forbavsende modstandsdygtighed over for målrettede tiltag fra både den protestantiske og katolske kirke for at erstatte dem med De 10 Bud.

Hvorfor er dødssynderne blevet så stærk en del af europæisk kultur og selvforståelse? Svaret er enkelt. Traditionen om de syv dødssynder formidlede og formidler den dag i dag indsigter om den menneskelige tilværelse, der giver så god mening, og ved at dykke ned i historien får vi adgang til denne indsigte. De syv dødssynder er en form for prisme, gennem

hvilket vi både lærer middelaldermennesket og os selv bedre at kende. Vi skylder os selv at se nærmere på det prisme.

Det nutidige

Den anden årsag til at tage dødssynderne alvorligt er nutidig. De syv dødssynder er over os, og når man først har fået øjnene op for dem, er det svært ikke at få øje på dem overalt. Læs en bog, se en film eller gå i teatret, og du vil erfare dødssyndernes tilstedeværelse, om end det ofte ikke sker med overlæg fra forfatteren eller instruktørens side. Men vrede, misundelse, dovenskab, liderlighed, frådseri, forfængelighed og hovmod er svære at komme uden om, når man skal beskrive tilværelsen, som den er.

Filmverdenen har i den grad hentet inspiration i de syv dødssynder. De bedste eksempler er David Finchers (f. 1962) *Se7en* (1995)³ og Showtimes' serie *The Seven Deadly Sins* (2014).⁴

Det samme gælder musikkens verden. Eksempelvis beskriver Christopher Ricks (f. 1933) i sin bog om Bob Dylan (f. 1941), *Dylan's Visions of Sin*, på overbevisende måde, hvordan de syv dødssynder er et gennemgående tema i Dylans værker. Ricks fremhæver blandt andet, hvordan kompositionen *Positively 4th Street* skildrer både misundelse, hovmod og grådighed.

*You got a lotta nerve
To say you are my friend
When I was down
You just stood there grinning
You got a lotta nerve
To say you got a helping hand to lend
You just want to be on
The side that's winning.*⁵

Litteraturen har naturligvis også behandlet dødssynderne og

ladet sig inspirere af dem til mange store fortællinger. Nogle publikationer er akademiske som *In the Garden of Evil*,⁶ andre hører til i den mere populære ende som den japanske mangaserie *The Seven Deadly Sins*,⁷ der uge efter uge udkommer i millionoplag, og som også er filmatiseret. Andre igen befinder sig midt imellem den akademiske og populære behandling af temaet. Det gælder eksempelvis serien *The Seven Deadly Sins*, der udkom for en del år siden på Oxford University Press, hvor en række prominente forfattere gav hver deres bud på en af de syv dødssynder.⁸ En helt fjerde kategori af udgivelser bruger de syv dødssynder som en form for kendemærke, som derudover intet har tilfælles med temaet, fx *Seven Deadly Sins: My Pursuit of Lance Armstrong*.⁹ Bogens titel refererer til cykelrytteren Lance Armstrongs (f. 1971) syv sejre i Tour de France, som han blev frataget i 2012 som følge af dopingafsløringer.

Dødssynderne er også på dagsordenen herhjemme. I 2013 bragte dagbladet Jyllands-Posten en artikelserie om de syv dødssynder, og det samme gentog sig for Kristeligt Dagblads vedkommende i 2016. I 2017 valgte syv kunstmuseer i Jylland hver især at fokusere på en dødssynd med særudstillinger og arrangementer,¹⁰ ligesom dødssynderne blev udfoldet på teatret Republique¹¹ og andre af landets scener.

I moderne, dansk sammenhæng er der kun én litterær fremstilling af de syv dødssynder, nemlig afdøde biskop i Roskilde Jan Lindhardts (1938-2014) *De syv dødssynder* (2001).¹² Lindhardts pointe er, at dødssynderne er blevet til eftertragtede og populære dyder. Det er de måske også for mange mennesker, men dermed har vi ikke mistet blikket for deres slagside. Lad mig illustrere dette ved at benytte dødssynderne som 'diagnosticeringsværktøj' i forhold til nogle af samtidens udfordringer.

Frådseri ses ved vores overdrevne konsumering af mad og drikke. Det skriger til himlen, at millioner af mennesker i bogstaveligste forstand spiser og drikker sig ihjel, mens millioner samtidig dør af sult. Vi frådser med jordens ressourcer i en grad, der truer dyre- og plantelivet, skaber huller i ozonla-

get, og dermed truer vores egen eksistens.

Liderlighed afspejles i sexindustriens udnyttelse af kvinder og børn. Millioner lever som sexslaver, fordi vi er liderlige og har reduceret sex til en vare, man kan købe, hvis man har penge.

Grådighed var den primære kilde til finanskrisen, der i 2008 og årene frem fik ellers solide markeder til at kollapse. Vi kender også til ulykkelige familiekonflikter og arvesager, der i umættelighedens navn splitter søskende, der plejede at elske hinanden. Disse konflikter næres også af grådighed.

Vreden møder vi dagligt. Bare kør en tur ud på motorvejen. Vreden er kilde til vold, terror og krig, der lammer hjerterne og gør dem bitre.

Dovenskab handler ikke kun om fysisk ugidelighed. Den handler i lige så høj grad om, at vi ofte ikke rigtig gider vores næste. Vi forfalder til ligegyldighed, og endnu værre gider vi til sidst ikke engang os selv. I den forstand er dovenskab måske den værste af alle dødssynderne, for når man ikke gider sig selv, er alt håb ude.

Misundelse er mange konflikters moder. Tænk på alle de jalousidrab, der hver dag bliver begået verden over. Tænk på alle de kollegiale eller politiske konflikter, der udspringer af misundelse. Misundelse er det onde øje, der glæder sig over næstens nederlag og sørger over hans sejr.

Hovmod er også højaktuel. Det udtrykker sig på to måder: et vulgært og et æstetisk hovmod. På det vulgære plan afspejles hovmodet i religiøs fanatisme, kvindeundertrykkelse og forfølgelse af minoritetsgrupper. I den forfinede, raffinerede, æstetiske udgave optræder hovmodet som videnskabsfetichisme og intellektuel arrogance. Vi anklager mange i Mellemøsten for at være behersket af den første form for hovmod, men overser let, at vi selv i vid udstrækning har givet efter for den sidste. Det er eksempelvis meget udbredt blandt vestens intellektuelle at omtale gudstro og religiøst engagement i et nedladende og patroniserende tonefald.

Hvor alvorligt ovenstående syvfoldige problem end synes, er det dog 'kun' et symptom på menneskehedens egent-

lige udfordring. De syv dødssynder er den skjulte årsag til de synlige problemer. De er ikke forbeholdt korrupte politikere, grådige bankfolk, terrorister, prostitutionskunder og alkoholikere. Dødssynderne er udfordringer, vi alle må forholde os til, og ved at se dem i øjnene og forholde os ærligt til dem kan vi gøre verden til et bedre sted.

Det personlige

Den tredje årsag til at tage dødssynderne alvorligt er som nævnt personlig, for vi har alle dødssynderne tæt inde på livet. Måske ikke i samme grad som alkoholikeren, voldtægtsforbryderen, terroristen og racisten. Måske føler vi os kun ramt af en enkelt 'favoritsynd', men intet menneske kan sige sig fri af dødssynderne. Digteren Søren Ulrik Thomsen (f. 1956) siger det således.

Jeg tror, der er en grundlæggende visdom i de syv dødssynder, som ikke er historisk betinget, men er almengyldig. Der er stadig syv områder, hvor man lige skal tænke sig om.¹³

Vi kommer ganske enkelt ikke uden om dem. Både fordi vi giver efter for frådseri, liderlighed, misundelse, vrede etc., men også fordi dødssynderne udspringer af et fejlagtigt forhold til almenmenneskelige behov og vilkår.

Dødssynderne giver anledning til, at vi tager en række spørgsmål op til overvejelse: Hvorfor spiser og drikker jeg? Hvorfor dyrker jeg sex? Hvilken rolle spiller penge i mit liv? Hvordan tøjler jeg mit temperament? Hvordan kan jeg erfare sand fred? Hvorfor har jeg så svært ved at være glad på andres vegne? Hvordan kan jeg være stolt uden at være arrogant?

Frådseri, liderlighed, grådighed etc. er destruktive svar på spørgsmål, der hører ethvert menneskeliv til. Ved at forholde os til dem bliver vi klogere på tilværelsen og i stand til at

leve mere intenst og bevidst. Det sidste er et stående tema for det moderne menneske, men var det faktisk også for skaberne af traditionen om de syv dødssynder. De var blevet ramt af Jesu budskab og ønskede at efterleve hans opfordring til at elske Gud og næsten af hele deres hjerte.¹⁴ Men i løbet af processen erfarede de, at visse kræfter eller snarere tankemønstre blokerede for helhertetheden eller ledte den på afveje. Disse tankemønstre skulle senere gå under betegnelsen de syv dødssynder.

I asketernes liv, hvis levnedbeskrivelser mestendels er visket ud af historiens sand, finder vi et tydeligt tilknytningspunkt til nutidsmennesket, der i modernitetens rørte vande og stressede hverdag stræber efter at leve mere helhertet og eksistentielt tilstedeværende. Med afsæt i min mangeårige forskning i og erfaring med de syv dødssynder må jeg bare sige, at vejen til det gode liv ikke går uden om, men igennem de syv dødssynder. Kun ved ærligt og redeligt at forholde sig til de indskydelser, følelser og tanker, der forskruer og misbruger vores gode natur, som i kristendommen går under betegnelsen gudbilledlighed, kan det moderne menneske kalde sig fri til at være fuldstændig nærværende over for sine elskede og sine medmennesker samt leve helhertet til fællesskabets bedste.

Dødssynderne er et spejl

Historisk set har man været bevidst om dødssyndernes forankring i den sociale og politiske virkelighed. Derfor har man, dog ikke primært, brugt læren om dem som et instrument til at anklage verden eller påtvinge folk dårlig samvittighed, men som et spejl til personlig selvansagelse og årvågenhed. Spejlmetaforikken bliver anvendt af munken Johannes Cassian (360-435) i værket *Principperne*, der er skrevet i perioden 420-429.

Idet de betragter dem (kampene med dødssynderne, forf.) som i et spejl og har lært om årsagerne og løsninger til lasterne (dødssynderne, forf.), der bekymrer dem, vil de

*tillige få indsigt i fremtidige kampe, før de indtræder, og de vil blive vejledt i, hvordan de skal tage sig i agt for lasterne, møde dem og kæmpe mod dem.*¹⁵

Derefter bliver spejlmetaforikken flittigt benyttet til at beskrive dødssynderne.

Den mest sigende illustration på dette er angiveligt den hollandske maler Hieronymus Boschs (1450-1516) berømte maleri *De Syv Dødssynder og De Fire Sidste Ting* (ca. 1490), der i dag hænger på Pradomuseet i Madrid,¹⁶ og som er afbilledet på indersiden af omslaget af denne bog. Om maleriet var et bestillingsarbejde, kan man ikke sige med sikkerhed, men i midten af det 16. århundrede blev det en del af den spanske kong Phillip 2's kunstsamling på slotsklosteret ved El Escorial.¹⁷ I forskningen og populærkulturen bliver maleriet omtalt som en bordplade, fordi det er malet på træ, og fordi de syv dødssynder er malet i en cirkel, der angiveligt fordrer, at beskueren går rundt om maleriet for at betragte hver synd. Der er dog intet historisk belæg for, at maleriet har været anvendt som et møbel. Det har snarere fungeret som en visuel andagtsbog, der har hængt på en af slottets vægge, og efter nogens mening endda i kongens eget soveværelse.¹⁸

Som helhed består kunstværket af fem cirkelformede malerier, hvoraf de fire mindre er placeret i maleriets hjørner og skildrer de såkaldte fire sidste ting: døden, dommen, helvede og himmerige. For middelaldermennesker som Dante og Martin Luther (1483-1546) var de fire sidste ting også de vigtigste, fordi de afgjorde menneskets evige skæbne.

Det større cirkelformede maleri i midten af værket består af syv vignetter, der skildrer dødssynderne. Følger vi maleriet i urets retning, optræder dødssynderne i denne rækkefølge: Vrede, misundelse, grådighed, frådseri, dovenskab, liderlighed og hovmod. Under hver afbildning er syndens latinske betegnelse anført: Ira (vrede), Invidia (misundelse), Avaritia (grådighed), Gula (frådseri), Accidia (dovenskab), Luxuria (liderlighed) og Superbia (hovmod).

Hieronymus Bosch har malet dødssynderne side om

side, hvilket signalerer fravær af syndshierarki. Alle synder er lige alvorlige og udgør en dæmonisk kædereaktion, der låser samfundet fast i et lukket kredsløb.

Maleriet rummer en fascinerende detaljerigdom, der afslører en hel del om middelaldermenneskets syn på døds-synderne. Eksempelvis er personerne i afbildningerne af hovmod og liderlighed klædt i adelige dragter og omgivet af materiel luksus. Anderledes er det med misundelse, grådighed og dovenskab, hvor personernes dragter afspejler gejstligheden og handelsstanden, medens vrede og frådseri skildres med personer i fattigt, snavset og hullet tøj.

På denne måde er middelalderens tre samfundsklasser (de fattige, gejstligheden og adelen) repræsenteret i skildringen, og Bosch's værk udgør således et billede på datidens samfund eller verden som helhed. Maleriet er med andre ord et spejl på livets store skæbnehjul. Men det forestiller først og fremmest et øje, Guds øje. Øjet ser den enkelte i og med, han eller hun selv ser på maleriet. Således fremhæves dødssyndernes personlige dimension, ved at man ser, at man er set.

I øjets iris optræder de syv dødssynder og i pupillen den korsfæstede Kristus. Han står oprejst i en stenkiste og udtrykker korsbegivenhedens sejr over død og synd. Jesu højre hånd er placeret ud for såret i hans side, mens den venstre er løftet og signalerer strength og sejr. Stråler i gyldent, skinnende lys udgår fra pupillen i alle retninger for at understrege, at det guddommelige lys udgår fra Kristus, og at intet undgår Guds blik. Lige under Kristus står skrevet på latin *Cave cave dns videt*, hvor *dns* er en forkortelse af *dominus* (herre). Over-sat betyder indskriften *Pas på, pas på, Herren ser*.

Men hvad er det, vi skal se?

For det første afspejler maleriet det middelalderlige samfunds udfordringer. Dødssynderne signalerer ødelæggelse af den sociale orden. Eksempelvis forestiller afbildningen af vrede to mænd, der er oppe at slås, medens tøj, sko og bord ligger hulter til bulter på jorden. Frådserne steger pølse på stuegulvet, medens en lille, usselt klædt dreng har besørget i bukserne, selvsagt på grund af forældrenes svigt. Man kan let

Målet er mere livsmod og livsglæde. Rejsen dertil er en ny forståelse af de syv dødssynder. I DE SYV GLÆDER gør Martin Herbst op med samtidens negative, fejlagtige syn på synd og viser, at de syv dødssynder er nøglen til at forstå, hvordan vi lever helhjertet, nyder livet sammen og gør verden til et bedre sted for vore efterkommere.

Med vanlig dedikation og indsigt vender Martin Herbst i DE SYV GLÆDER mængder af litterære og idéhistoriske sten i sin søgen efter sandheden om de syv dødssynder. Hvordan opstod traditionen om de syv dødssynder? Hvorfor har den spillet en afgørende rolle for det vestlige menneskes selvforståelse, dannelse og kultur? Hvem er de toneangivende dødssyndstænkere gennem historien? Var der andre end Martin Luther, der tog fejl, når de vendte de syv dødssynder ryggen? Og hvordan kan vi som moderne mennesker forstå os selv bedre og udvikle os godt ved at begribe de syv dødssynder til bunds?

I DE SYV GLÆDER formulerer Martin Herbst svarene på disse spørgsmål, og han formidler dem i en let og levende form, der understøttes af citater fra mange af verdenslitteraturens allerstørste værker.